

U jednu riječ: GSAV metoda ima, dakle, psihološku osnovicu u samoj stvarnosti i u osnovnim osobinama strukturalnog lika samoga jezika. Ona slijedi prirodno učenje jezika i stavlja učenika u stvarni ambijent i predmeta (situacija) i spontanog učenja jezika.

Neuporedivo je lakše i kudikamo jednostavnije odgovoriti na prvo pitanje: zašto je ova metoda audio-vizuelna? Stoga i odgovor na prvo pitanje tek na drugom mjestu. Uostalom, odgovor se sam kaže kad spomenemo koja tehnička pedagoška pomagala zahtijeva ova metoda: magnetofon i film.

Magnetofon omogućuje posvemašnje stapanje slike i zvuka. (Prednost tako snimljena teksta u tome je što se vrpca može okretati u oba pravca, može se zaustavljati na pojedinoj frazi, a to je od osobite važnosti u početku učenja.) Tonski snimljene izgovorne cjeline od kojih svaka predstavlja smislenu i ritmičku jedinicu, integrirane još u rečeničnu intonaciju, snažno djeluju na cerebralni sistem. A mozak je izvanredno osjetljiv na ritmičke i melodijske stimulacije. Ove su još pojačane istovremenim stapanjem zvučnih i vizuelnih predodžaba koje eksperimentalno stvaraju prirodne uvjete usvajanja nekog jezika.

Memoriranje, dakle, učenje na ovome temelju vrlo je efikasno i gotovo optimalno.

Slika (film) omogućuje predstavljanje i razumijevanje različitih situacija, uključuje izraz u plan stvarnosti, olakšava zvučno memoriranje. Film je istina statičan (zapravo je to nizanje odvojenih slika), ali to je namjerno tako. Dva su tome razloga:

praktički — relativno su jeftinije, lako se prikazuju, mogu se stilizirati;

teorijski — kako slika uvijek treba za koju sekundu da prethodi ozvučenoj frazi, a nestaje tek nakon nje, potrebno je za to vrijeme maksimalno koncentrirati pažnju učenika da bi potpuno upili prikazivanu situaciju i njezin jezični izraz.

(Svršit će se.)

OSVRTI

CIO — ČITAV — SAV

Tri ove riječi, dva pridjeva i jedna zamjenica, često se upotrebljavaju jednoznačno, kao da se njihovi pojmovi potpuno pokrivaju i da se dosljedno, kao sinonimi, mogu izmjenično upotrebljavati u bi-

lo kojem značenju. No, da li su zbilja sinonimi?

Istina, sve tri riječi označuju neku potpunost, cjelokupnost i cjelovitost, ali svaka na svoj način.

Najviše je omilio pridjev *cio* (cijel) s izvedenicama: cjelovit, cjelcat, cjelokupan.

On je gotovo potpuno istisnuo iz prometa ostala dva pojma, dok je sam zaposjeo čitavo područje pojma potpunosti. Da li s pravom ili nepravom, pokazat će slijedeća razmatranja.

Što znači i na što se odnosi pridjev — *cio*? Odnosi se, bez sumnje, na nešto, na neki predmet: posudu, kaput, odijelo, cipele, šešir, zgradu, kip, sliku i mnoštvo drugih stvari kojima želimo istaći *cjelovitost*. Pojam *cijela* odnosi se, dakle, na neki predmet koji nije oštećen, napuknut, rastrgan, rasparan, poderan, ogreben, zgnječen, zgužvan, prošupljen, u jednu riječ, koji je — *cio*. Prema tome staklenka je *cijela* ako nije cikla, napuknuta, okrnjena. Bačva je *cijela* ako ne propušta, zidovi su *cijeli* ako ne promaču, cipele ako nisu poderane, kip ako mu ne manjka nijedan dio, zgrada je *cijela* ako nije oštećena itd.

U širem smislu kažemo i za vino da je *cijelo* ako nije kršteno, odnosno navodnjeno. Nekada se služimo izvedenicama: *cjelovit*, *cjelokupan* i *cjelcat*. *Cjelokupna* djela nekoga književnika ili filozofa. *Cjelovita* su ona djela ili ono djelo kojemu nije ništa dodano niti oduzeto od onoga što je pisac napisao.

Ovamo bi pripadali i neki filozofski principi, kao npr.: »Dio je manji od *cijela*.« Ili: »Svi dijelovi zajedno jednaki su *cijelome*.«

Sad ćemo navesti nekoliko primjera u kojima dolazi pridjev *cio* u nepravilnoj primjeni (barem prema gornjoj definiciji). Primjeri su uzeti iz bilo kojega teksta. Evo ih: Zemlje u razvoju traže da ovaj problem rješava *cijelo* *čovječanstvo*. *Cijelo* *mnoštvo* je zatražilo kaznu za ubojicu. *Cijeli* *svijet* bijaše pod dojmom strašne katastrofe. *Cijelo* *stanovništvo* onoga kraja odobravalo je plan proizvodnje. Cilj *cijele* *povijesti* je... *Cijela* *knjiga* vrvi od laži. *Cijeli* njegov *život* bio je posvećen nauci. *Cijela* *gomila* kamenja srušila se na jednoga radnika. Ako promotrimo navedene primjere, lako ćemo opaziti da se ni u jednome pojmu ne može opravdati primje-

na pridjeva *cio*. Mnoštvo, stanovništvo, svijet, povijest, knjige (u gornjem smislu) život, gomila pojmovi su koji ne trpe neku napuklost, ciklost, rastrganost, poderanost i sl. Za sve ove pojmove morat ćemo se pomoći s ostala dva pojma cjelokupnosti: sav i čitav.

Skrenimo, najprije, pažnju na pridjev *čitav*.

Što mislimo tim pridjevom označiti? Mislim, neku cjelokupnost broja. Neki zbir, mnoštvo, gomilu. Neki predmet, dakle, koji je sav na okupu u svim svojim dijelovima, kome nedostaje ni jedan dio od stvarne ili zamišljene pripadnosti. Bačva je npr. *čitava* ako joj ne manjka ni jedan obruč, ni jedna dužica. No, pored toga bačva ne mora biti *cijela* (jer propušta). Lonac nije *čitav* ako mu nedostaju uši, ručke. Napukla staklenka nije *cijela*, ali može uz to biti *čitava*. Knjiga nije *čitava* ako joj manjkaju korice ili nekoliko stranica, lutka ako joj manjkaju ruke, noge ili oči. Gomila, opet, pa mnoštvo, četa, stanovništvo, povijest, život svi se ovi pojmovi najbolje označuju pridjevom *čitav*, jer se odnose na zbir. Evo još jednoga primjera: Uslijed bombardiranja *čitavi* su blokovi kuća bili porušeni. U ovome slučaju ne možemo upotrijebiti ni pridjev *cio*, ni zamjenicu *sav*. Ovaj primjer odmah nas vuče da razmotrimo porabu zamjenice *sav*. Razlika između *čitav* i *sav* nije tako upadna, kao između njih i *cio*. Ipak neka razlika postoji. Već gornji primjer nam daje to naslutiti. Ne možemo, naime, kazati ni *Svi* blokovi... ni *Cijeli* blokovi... Ne svi, jer nisu bili svi porušeni. Ne *cijeli*, jer nisu samo napukli nego potpuno razoreni. Dakle dolazi u obzir samo pridjev *čitav*.

Zamjenicom *sav*, mislim, mogli bismo označiti opću cjelokupnost bilo u najširem smislu, bilo za neku određenu cjelokupnost grupe. Npr.: Svi ljudi, sve životinje, sve biljke i sl. Dakle cjelokupnost živih bića. Ali i inače. Npr.: *Sav* je grad plivao u moru svjetla. Sva materija sastoji se od 92 elementa. Sve agrotehničke mjere nisu pomogle itd.

Iz navedenih primjera možemo zaključiti da se *čitav* i *sav* mogu ponekad i zamijeniti, ali ne u svakom slučaju.

Mislim da *sav* označuje cjelokupnost kad se kod toga ne pomišlja na pojedine slučajeve, već se općenito odnosi na cjelokupnost. *Čitav* odnosi se na cjelokupnost, ali se kod toga pomišlja na pojedince ili pojedine predmete koji sačinjavaju cjelokupnost. Tako ćemo kazati: Sve čovječanstvo ide k sve višem savršenstvu, kad mislimo općenito, globalno na čovječanstvo. Ali možemo kazati: Čitavo čovječanstvo strahuje od nuklearnoga rata, jer time mislimo na svakoga pojedinca koji se nalazi pod tim dojmom. Ni u jednom pak slučaju ne smijemo kazati: Čitavi ljudi ili cijeli ljudi.

Još jednim primjerom osvijetlit ćemo upotrebu navedenih triju riječi. Neki gazda ima veću konobu i radnika koji u njoj posluje. Gospodar pita radnika: »Jesu li sve bačve u konobi? Jesu li čitave? Jesu li cijele?« Radnik odmah shvaća pitanja i odgovara: »Jesu, gospodaru, sve su bačve u konobi, ali nijesu ni čitave, ni cijele.« Naimе neke su napukle, a nekima manjkaju bilo obruči, bilo dužice. Ili može odgovoriti: »Niti su sve, niti čitave, ali one koje jesu, cijele su.«

Ne znam da li sam pravilno postavio i obradio temu. Nisam filolog, pa se i ne namećem, a bit će mi drago ako još neki bolje osvijetli i pravilnije postavi rješenje.

Nikola Španjol

DR INŽ. KONSTANTIN PETROVIĆ:
UPROŠĆAVANJE LATINICE, PREDLOG,
IZDANJE AUTORA, SUBOTICA 1963.

Zbog svoje jednostavnosti, mirnog i harmoničnog sklopa linijâ latinica je jedno od najljepših, najsavršenijih i najfunkcionalnijih pisama koja su ljudi ikad stvorili. Počevši od prvog stoljeća naše ere, kada je i dobila konačne oblike, ona ni do danas nije promijenila svoje osnovne karakteristike. Samo se prilagođavala specijalnim potrebama pojedinih jezika, i to tako da su

njezina slova ili dobivala takozvane dijakritičke znakove (tačke, zarez, linije, kape, lukove i sl.) koji su onda mijenjali njihova značenja ili su se pak udvajanjem pretvarala u nove znakove. Tako je i hrvatska latinica zadržala osnovne oblike nekadašnje rimske latinice, ali je za potrebe hrvatsko-srpskog jezika poprimila neke specijalne osobine. Danas ona ima 22 osnovna (nepromijenjena) znaka: Aa, Bb, Cc, Dd, Ee, Ff, Gg, Hh, Ii, Jj, Kk, Ll, Mm, Nn, Oo, Pp, Rr, Ss, Tt, Uu, Vv, Zz — pet znakova s dijakritičkim znakovima: Čč, Ćć, Žž, Šš, Đđ — i tri kombinirana znaka Đždž, Njnj, Llj.

Ali stanje u hrvatskoj abecedi nije od uvijek bilo ovakvo. Do pojave *Kratke osnove horvatsko-slavenskog pravopisanja* (1830) u hrvatskoj je latiničkoj grafiji vladao pravi kaos. Koliko je bilo pisaca, toliko je bilo i načina pisanja. Osim *a, b, d, l, o* i *p*, sva su ostala slova imala po nekoliko znakova. Kao primjer može nam poslužiti glas *ć* koji je imao čak 22 znaka (*cch, cchi, ch, chi, chj, chy, ck, cki, cs, csi, cf, cfi, k, ki, ky, tck, tchi, tchj, tchy, tj, tky, ty*). *Šime Budinić* već 1583. god. u svom prijevodu Kanizijeva katekizma (*Suma nauka kristianskoga*) pokušava srediti kaotično stanje u latiničkoj grafiji uvođenjem slova s dijakritičkim znakovima (*č, ž, š*). No njegov je pokušaj ostao bez odjeka. Sto godina kasnije sličnog se posla prihvatio *Pavao Ritter Vitezović*. On u predgovorima svojih djela (*Kronika, Priručnik, Plorantis Croatiae saecula duo*) govori o potrebi reformiranja latiničkog pravopisa. Zastupajući načelo »Svaki glas treba da ima samo jedan znak«, i on predlaže nova slova s dijakritičkim znakovima: *ç* (za *ć*), *ç'* (za *č*), *l'* (za *lj*), *ñ* (za *nj*), *z* (za *ž*). Ali ni njegova koncepcija nije naišla na razumijevanje. Tek *lj*), *ñ* (za *nj*), *ž* (za *ž*). Ali ni njegova kon-1830. god. *Ljudevitu Gaju* polazi za rukom da svojom reformom zainteresira širu kulturnu javnost. Od predloženih slova s dijakritičkim znakovima (*č, ž, š, l', ñ, ž, g*) usvojena su samo slova *č, ž, š*. Šest godina poslije Gajeve knjižice profesor hrvatskog jezika na zagrebačkoj Akademiji, zaslužni